

Egy római út feltárása Kolozs megyében

A római-dáciai út történetének egyik legfontosabb forrása az Ajton határában talált mérföldkö (miliarium) felirata. Ezt a követ Szathmári Pap Mihály, kiváló érem- és felirattan-szakember (aki egy híres régiséggyűjteménnyel is rendelkezik) a XVIII. század második felében, valószínűleg a hatvanas években hozta Kolozsvárra.

A felirat szövegéből megtudjuk, hogy ezt a mérföldkövet a Cohors I Flavia Ulpia Hispanorum miliaria civium Romanorum equitates (az 1-es számú hispán gyalog- és lovasezred) katonái állították 107—108-ban a Potaissa—Napoca (Torda—Kolozsvár) útszakasz megnyitása alkalmával tízezer lépésre (=14 483 m) Potaissától, és hogy ezt az utat Traianus császár rendeletéből építették. A feliratot többféle-képpen írták át, és sok vitára adott alkalmat. Egyesek úgy vélték, hogy a római út a Feleki-tetőn, mások szerint Györgyfalván át vezetett Kolozsvárra.

A követ a múlt században még a Szathmári-házban (Külmagyar utca 29. sz. — ma Lenin út 75. sz.) látta Th. Mommsen, le is másolta, később pedig a Corpus inscriptionum Latinarum, III. 1627. sz. alatt közölte.

Szathmári Pap Mihály kézirataiban (amelyek a Babeş—Bolyai Tudományegyetem könyvtárában vannak) több mérföldkö rajza található, és az egyiknek a szövege, csekély eltéréssel, megegyezik a Mommsen által közzétettel. A felirat már 1773-ban közzismertté vált Seivert Bécsben megjelent műve (*Inscriptiones monumentarum Romanorum*) révén: 1863-ban Torma Károly újraközli és helyesbíti Seivert szövegét. Megjegyzendő: Torma szövege csak néhány helyen tért el a Mommsenétől.

Azóta több mint kétszáz esztendő telt el, és a szakembereknek a mai napig sem sikerült megtalálniuk a római utat. A *miliarium* is elkallódott az első világháború idején. Ajton régiségei sem vonták magukra különösképpen a régészek figyelmét, míg Tiberiu Cerghi történelemtanár, az ottani általános iskola igazgatója a község művelődési otthonának épületében kis múzeumot nem rendezett be, amelyben a falu területén talált ókori leletek és a helybeli újkori néprajzi különlegességek láthatók. Ez felkeltette a lakosság érdeklődését a falu múltja iránt, és így sikerült megmenteni a mezőgazdasági és építkezési munkálatok alkalmával előkerült régészeti leleteket is.

1975 nyarán a kolozsvár-napocai Történeti és Régészeti Intézet megbízásából Winkler Judit, Mihai Blăjan és Tiberiu Cerghi megkezdte az ajtoni római kori maradványok felkutatását. E munkálatban az iskolások önkéntesen és nagy odaadással segítettek. Az úthálózat feltérképezését D. Ursuţ, az Erdélyi Történelmi Múzeum topográfusa fogja elkészíteni.

Miután több II—III. századi ház romjait sikerült feltárnunk, többször is bejártuk a terepet, de az általunk keresett római utat nem találtuk. Mint legtöbbször a régészetben, most is a véletlen jött segítségünkre: két idősebb pásztor elbeszélte nekünk, hogy a század elején, szüleik az Ajton és Györgyfalva határában lévő legelőn, kis mélységből, több szekér követ ástak ki, és ebből építették a házukat és a gazdasági épületeket, de a lelőhelyet még hozzávetőlegesen sem tudták megjelölni. Egy másik szerencsés véletlen pedig az volt, hogy a község északnyugati határa lejtős lén, az esős időszakban a víz elárasztotta a kerteket, így hát a háztulajdonosok egy 1,20 m mély mesterséges csatornát ástak a víz levezetésére. Az 1975-ös száraz nyár után a víz leapadt, és a csatorna falában jól látható volt, hogy a vontató 70-80 cm mélységben egy 6-7 méteres sávon 2-3 sor rakott követ vágott át. Ezt vizsgálván arra a következtetésre jutottunk, hogy ez lehet az Ajton határában talált mérföldkövön említett római út.

Tíz méter távolságban a falu szélétől, a lefolyócsatornával párhuzamosan kutatóárkot ástunk, és így 0,70-0,90 m mélységben ismét elénk tárult a kövezett úttest, melyet további 8 méteren követtünk. Véleményünkben megerősített még az is, hogy az út mellett és felette is római cserepeket és egy második századi bronzérmét

találtunk. Ezek után nem férhetett kétség ahhoz, hogy a régen keresett római út e szakaszát teljes épségben megtaláltuk.

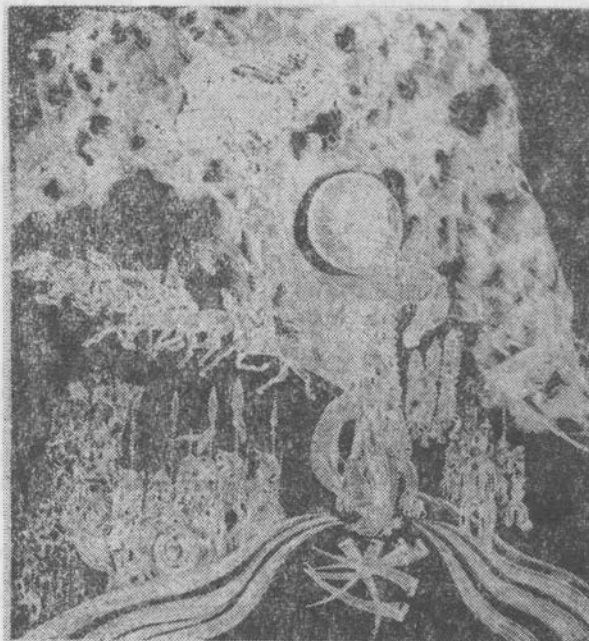
Az út szerkezete rendkívül egyszerű: a kiegyengetett talajra 2-3 réteg kavics-csal vegyített homokba ágyalt homokkővet helyeztek el (a követ a feleki hegyoldalról bányászták), lefedték kavicsos homokkal, és alaposan lesimitették. Az így elegyengetett út alkalmas volt a kereskedelmi és a katonai forgalom gyors lebonyolítására.

A további feltárás már nem okozott különösebb nehézséget, több kutatóárkot ástunk (50, 100, 150 m távolságban); megállapítottuk, hogy a századok folyamán helyenként az útköveget felszedték, de elég hosszú szakaszon jó állapotban megmaradt. Így sikerült ezek után a Borhánics-telepig nyomon követni az Ajtontól kiindulva, Györgyfalván át a kolozsvári erdőn keresztül haladó római utat. Az Agronómusok Házán túl a város épületei miatt a további kutatást nem folytathattuk.

Ekképpen oldódott meg a helyi római kori történelem egyik jelentős kérdése, nevezetesen a Potaissa—Napoca út vonulási irányának és építkezésének technikája. Az eddigi, majdnem általánossá vált közhiedelemmel szemben az út nem a Felekitetőn haladt át, hanem (amint azt már a múlt századtól kezdve jogosan feltételezték) a könnyebben járható terepen, Ajtontól Györgyfalván keresztül vezetett be Napocára, majd innen tovább haladt egészen Porolissumig (Mojgrád és Zsákfalva határában, Zilahtól északkeletre), Dácia határvárosáig, és ezen túl összekötötte a provinciát Pannóniával. Sztrabón görög geográfus feljegyzéseiből tudjuk, hogy a rómaiak különös fontosságot tulajdonítottak az utak építésének és a mér földkövek felállításának, hisz az utak tették lehetővé a csapatok gyors mozgását és a kereskedelem lebonyolítását, amely a római birodalom kiterjedését és felvirágzását biztosította. Így érthető, hogy Traianus császár nyomban Dácia meghódítása után, 106-ban elrendelte az utak kiépítését, és — amint az ajtoni mér földkö bizonyítja — a fő útvonal (amely a Dunától, a mai Orsova városától a meszesi hegyeken át Porolissumig haladt keresztül) el is készült már 107—108-ban Napocáig.

A kutatócsoport részéről:

Winkler Judit

Beczásy Antal: Dózsa